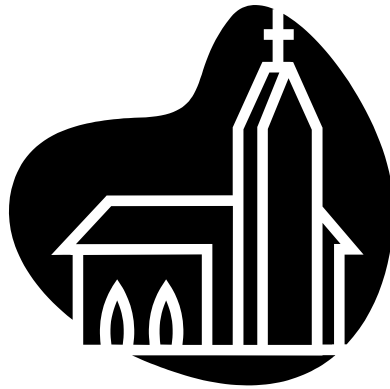

Onderzoeksproject

Friesland vroeger (en nu)

- *groep (6), 7 en 8*

Hoe was het vroeger in Friesland? En wat zijn verschillen met hoe het nu is? In het project **Friesland vroeger (en nu)** gaan de leerlingen op onderzoek naar het verleden in eigen dorp of stad of in de provincie.

Bronnen voor de leerkracht

Achtergrondinformatie

Boeken

- Fokus Fryslân, vier boekjes met Fries lesmateriaal over wonen, werken, inwoners en geloven in Friesland.
- Boeken/informatie via Afuk (www.afuk.nl)

Musea/ instanties

- Musea (en bijbehorende informatiepakketten): voor een overzicht: http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_musea_in_Friesland
- Oudheidkamer (<http://www.oudheidkamer-wolvega.nl/>)
- Plaatselijk museum
- In de buurt: pake/beppe/opa/oma, langsgaan bij bejaardentehuis, boerenbedrijven, gemeentehuis

Websites

- Wikipedia Friesland: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Friesland> en http://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Friesland
- Wat is kenmerkend voor Friesland: www.beleeffriesland.nl
- <http://www.friesevolk.nl/geschiedenis-friesevolk.htm>
- <http://jong.tresoar.nl/> ('Jong Tresoar is een website voor leerlingen, studenten en onderwijsgeevenden. Met uniek bronnenmateriaal dat bruikbaar is in de lessen, met links naar websites en met digitale lessen.'),
- Fries fotoarchief: <http://www.friesfotoarchief.nl/Atlantis/?application=tha&database=tha&service=search&templatename=menu.htm>
- Fries filmarchief: www.friesfilmarchief.nl
- Kanon fan de fryske skiednis: <http://www.11en30.nu/global/nl/>
- <http://www.woudagemaal.nl/html/po.html>
- www.tsjek.nl (Handige site van de Fryske Skoalletillevyzje!)

Om te gebruiken in de Oriëntatiefase (ankers)

- 'De kanon fan de fryske skiednis' (<http://www.11en30.nu/global/nl/>)
- Verhalen over Friesland: <http://www.ferhalenfanfryslan.nl/index.php>
- Tresoar: <http://www.tresoar.nl/mmtresoar/frameset.jsp?lang=nl>
- Filmpjes schooltv zoals: http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20081231_detectorspelen01

Bronnen en materialen voor leerlingen

Algemeen

Boeken

- Geschiedenismethode
- Informatieve boeken
- Geschiedenisboeken
- Fokus Fryslân, vier boekjes met Fries lesmateriaal over wonen, werken, inwoners en geloven in Friesland.
- Boeken/informatie via Afuk (www.afuk.nl)

Musea/ instanties

- Musea (en bijbehorende informatiepakketten): voor een overzicht: http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_musea_in_Friesland
- Oudheidkamer (<http://www.oudheidkamer-wolvega.nl/>)
- Plaatselijk museum
- In de buurt: pake/beppe/opa/oma, langsgaan bij bejaardentehuis, boerenbedrijven, gemeentehuis

Websites

- Wikipedia Friesland: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Friesland> en http://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Friesland
- Wat is kenmerkend voor Friesland: www.beleeffriesland.nl
- [Http://www.friesevolk.nl/geschiedenis-friesevolk.htm](http://www.friesevolk.nl/geschiedenis-friesevolk.htm)
- [Http://jong.tresoar.nl/](http://jong.tresoar.nl/) ('Jong Tresoar is een website voor leerlingen, studenten en onderwijsgeevenden. Met uniek bronnenmateriaal dat bruikbaar is in de lessen, met links naar websites en met digitale lessen.'),
- Fries fotoarchief: <http://www.friesfotoarchief.nl/Atlantis/?application=tha&database=tha&service=search&templatename=menu.htm>
- Fries filmarchief: www.friesfilmarchief.nl
- Kanon fan de fryske skiednis: <http://www.11en30.nu/global/nl/>
- <http://www.woudagemaal.nl/html/po.html>
- www.tsjek.nl (Handige site van de Fryske Skoalletillevyzje!)

Suggesties bij subthema a – Het Friese landschap, vroeger (en nu)

Boeken

- Zie algemene tips

Musea/ instanties

- Zie algemene tips

Websites

- Over water: <http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/26?linkId=12&fries=0>
- Over boeren/landbouw: <http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/64?linkId=37&fries=0>
- Over terpen: <http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/14/?linkId=2&fries=0>
- Zie ook algemene tips

Suggesties bij subthema b – De geschiedenis van het eigen dorp/de eigen stad

Boeken

- Zie algemene tips

Musea/ instanties

- Zie algemene tips

Websites

- Zie algemene tips

Suggesties bij subthema c – Het gebruik van de Friese taal vroeger (en nu)

Boeken

- Zie algemene tips

Musea/ instanties

- Zie algemene tips

Websites

- Hierover vind je een inspirerend filmpje via de Kanon fan de fryske skiednis:
<http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/67?linkId=40&fries=0>
- Afuk (www.afuk.nl), <http://www.friesetaal.org/>
- Beleef Friesland (met bijvoorbeeld een stuk over de Friese taal):
<http://www.beleeffriesland.nl/typisch-fries/typisch-fries/de-friese-taal>
- Fryske Akademy (www.fryske-akademy.nl)
- Afdeling Fries aan de Rijksuniversiteit Groningen:
<http://www.rug.nl/let/onderwijs/bachelor/fries/index>
- Zie ook algemene tips

1 Oriëntatiefase

Introductie van het onderzoeksthema.

Doel

In deze eerste fase wek je de interesse van de kinderen voor het thema. Maak de kinderen nieuwsgierig, prikkel hen om na te denken over het thema en te associëren over onderwerpen die er mee te maken hebben. Geef kinderen voldoende tijd en ruimte voor de oriëntatiefase – hun betrokkenheid en enthousiasme is cruciaal voor het welslagen van het onderzoeksproject.

Vorbereiding

- Bekijk diverse bronnen over het thema Friesland vroeger en nu. Zie het overzicht met bronnen voor de leerkracht.
- Kies een passend anker dat de leerlingen aanspreekt.
- Leg beeld- en/of tekstmateriaal en/of voorwerpen klaar.
- Formuleer eventueel enkele open vragen over het thema.

Uitvoering

➔ Klassikale activiteit: kringgesprek

Voorbeelden van **vragen** om een klassengesprek op gang te brengen:

- Wie kent er ook een verhaal over vroeger? Van wie heb je dat verhaal?
- Wie weet er iets te vertellen over zijn pake/beppe of nog verdere voorouders?
- Hoe komen we dingen over vroeger te weten? Hoe ver kunnen we terug in de tijd?
- Wat was er vroeger anders dan nu?

Introduceer het thema door middel van een klassengesprek over een prikkelend anker.

Mogelijke **ankers** zijn:

- Bekijken van de website 'De kanon fan de fryske skiednis' (<http://www.11en30.nu/global/nl/>) op digibord. Begin in het heden en ga dan terug in de tijd (op verzoek van leerlingen: waar willen ze heen?).
- Bekijken van verhalen te zien/beluisteren over Friesland op digibord: <http://www.ferhalenfryslan.nl/index.php>
- Bezoek aan Tresoar: onderzoek naar Friese voorouders <http://www.tresoar.nl/mmtresoar/frameset.jsp?lang=nl>
- Filmpje over metaaldetector: http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20081231_detectorspelen01

Reflectie

- Kijk met de leerlingen terug op deze fase:
 - waar ben je nieuwsgierig naar geworden?
 - heb je iets gehoord wat je nog niet wist?
- Reflecteer zelf op deze fase van het project. Wat ging goed in de oriëntatie? Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Noteer je bevindingen in je logboek.

Bespreek met de leerlingen alvast wat de volgende stap in het onderzoek zal zijn.

2

Planningsfase

Onderzoeksvragen formuleren en aanpak bedenken.

Doel

De leerlingen formuleren een eigen onderzoeksvraag. Daarna maken zij een plan voor de uitvoering van het onderzoek. Het is belangrijk leerlingen te stimuleren zoveel mogelijk verschillende soorten bronnen te gebruiken.

Vorbereiding

- Kopieer eventueel het Ontdekblad.
- Bekijk de bronnen voor leerlingen: welk materiaal kun je klaarleggen om groepjes te prikkelen of op weg te helpen?
- Denk na over de groepssamenstelling. Stellen leerlingen zelf hun groepjes samen of doe ik dat? En zo ja: welke leerlingen gaan samenwerken? Waarom?
- Gebruik eventueel de Didactische kaarten 'Samenwerken in groepjes', 'Onderzoeksvragen formuleren' en/of 'Ijsbrekers en Gangmakers', om de interactie in groepjes te stimuleren.
- Geef elk groepje een eigen logboek. Bespreek het kort.

Uitvoering

- ➡ De planningsfase bestaat uit twee stappen.
- ➡ Leerlingen werken hoofdzakelijk in hun onderzoeksgroep.
- ➡ Ideeën worden klassikaal besproken.
- ➡ Elk groepje formuleert een onderzoeksvraag en maakt een plan om het antwoord te vinden.
- ➡ In een klassikale terugkoppeling reageren de groepjes op elkaars plannen.

Stap 1: wat willen we ontdekken?

- Laat de leerlingen brainstormen over mogelijke onderzoeksvragen bij het thema. Laat hen vrij associëren over het onderwerp. Stimuleer het gesprek door veel open vragen en prikkelende beweringen. Maar (gezamenlijk) een woordspin of laat de leerlingen in tweetallen of groepjes een woordspin maken bij het thema.
- Laat elk kind vervolgens bedenken wat hij graag wil onderzoeken: waar ben ik nieuwsgierig naar? Wat zou ik graag willen weten over dit onderwerp? De leerlingen schrijven hun eigen idee op.
- De leerlingen wisselen in groepjes hun ideeën uit. Laat de leerlingen hun idee voor een vraag bijvoorbeeld op een los briefje (kaartje) zetten en laat de kaartjes rondgaan in het groepje. Elke leerling noteert een 'top' en een 'tip' bij het idee van de ander. Zo krijgt elke leerling feedback op zijn suggesties.
- Na de bespreking van de ideeën gaat het groepje een keuze maken. Wat vinden wij het meest interessant voor ons onderzoek? En waarom? En hoe zouden we dit kunnen onderzoeken?

- Tot slot formuleert elk groepje een eigen onderzoeksvraag. Maak een korte ronde om de onderzoeksvragen te controleren. Zijn ze juist geformuleerd? Nodigen ze uit tot onderzoek doen? Gebruik zelf eventueel ter ondersteuning de didactische kaart 'Onderzoeksvraag formuleren'.
- Elk groepje schrijft de onderzoeksvraag in het logboek.

*Wanneer het mogelijk is om de leerlingen deze stappen geheel zelfstandig te laten zetten, geef dan elke leerling het **Ontdekblad**. Hierop staat stapsgewijs wat de leerlingen individueel en samen doen. Let er op dat het Ontdekblad bedoeld is als leidraad voor het gesprek. Het invullen is dus geen doel op zich maar slechts een middel om leerlingen te laten reageren op elkaars ideeën en suggesties.*

Extra aanwijzing - hulpniveau 1

Zijn er groepjes die niet op gang komen of geen geschikt onderwerp kunnen vinden? Probeer hen dan eerst aan het praten te krijgen over hun Friese interesses:

- Wat vind je leuk/ minder leuk aan Friesland?
- Heb je altijd in Friesland gewoond? En je familie? Bijvoorbeeld pake en beppe/ je grootouders?
- Zie je wel eens een oud gebouw in de buurt dat je nieuwsgierig maakt?

Gebruik ook de didactische kaart 'Ijsbrekers en gangmakers' voor voorbeelden van prikkelende vragen.

Hulpniveau 2

Wanneer kinderen echt niet zelf tot goede ideeën komen, kun je eventueel de volgende subthema's introduceren:

(a) Het Friese landschap, vroeger (en nu)

Laat de leerlingen nadenken over hoe Friesland eruit ziet (in vergelijking met andere provincies). Wat is opvallend aan Friesland (water, landbouw, veel dorpen etc.)? Wat zijn de verschillen met andere provincies? Zou dit altijd al zo geweest zijn?

Leerlingen kunnen, nadat ze hier zelf over nagedacht hebben, ter inspiratie ook filmpjes kijken via de Kanon fan de fryske skiednis, zoals over water:

<http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/26?linkId=12&fries=0>

over boeren/landbouw: <http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/64?linkId=37&fries=0>

of zoals over terpen: <http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/14/?linkId=2&fries=0Boeren/>

(b) De geschiedenis van het eigen dorp/de eigen stad

Elk dorp/elke stad in Friesland heeft haar eigen geschiedenis. Wat weten we van de geschiedenis van ons dorp/onze stad. Zijn er gebouwen die hier al lang zouden staan?

Wanneer is ons dorp/onze stad ontstaan? Wat is er in de loop der tijd veranderd aan ons dorp?

Leerlingen zouden ter inspiratie eens met een 'geschiedenisbril' door het dorp/stad kunnen lopen.

(c) Het gebruik van de Friese taal vroeger (en nu)

Heel kenmerkend voor Friesland is natuurlijk het Frysk. Maar hoe kan het eigenlijk dat Friezen een andere taal spreken dan Hollanders? Bestond de Friese taal altijd al?

Ook hierover vind je een inspirerend filmpje via de Kanon fan de fryske skiednis:

<http://www.11en30.nu/global/nl/Artikel/67?linkId=40&fries=0>

Andere interessante vragen bij dit subthema zijn: spraken de mensen in onze familie/ ons dorp/ onze stad vroeger vaker Fries dan nu? En op school? Ging vroeger alles in het Fries of niet? En hoe zit dat nu? Zijn verschillen te verklaren? En is het Fries altijd gelijk gebleven of verandert de taal?

Andere ideeën voor onderwerpen zijn: Ontstaan van Friese sporten als kaatsen, de Elfstedentocht, de Afsluitdijk, water, godsdienst, bekende Friezen uit de geschiedenis, ...

Stap 2: hoe gaan we dat ontdekken?

- Elk groepje stelt een plan op om de onderzoeksvraag te gaan beantwoorden. Elk groepje bedenkt minimaal drie verschillende bronnen en maakt een taakverdeling.
- In een klassikale terugkoppeling reageren leerlingen op elkaars plannen. Hebben andere kinderen vragen of aanvullingen? Gebruik de bronnenlijst voor leerlingen. Bied materialen of suggesties die hen kunnen prikkelen en stimuleren.
- Elk groepje schrijft de ideeën voor de aanpak in het logboek.

Extra aanwijzing – hulpniveau 1

Zijn er groepjes die moeite hebben met het maken van een plan? Gebruik dan de didactische kaart 'Ijsbrekers en gangmakers' voor enkele prikkelende vragen.

Hulpniveau 2

Specifieke vragen bij de subthema's die hierboven zijn gesuggereerd, luiden bijvoorbeeld:

(a) Het Friese landschap, vroeger (en nu)

- Waar zouden ze veel weten over het Friese landschap? Wie gaat er over het Friese landschap? Zet kinderen bijvoorbeeld op het spoor van de provincie.
- Is er een museum dat aandacht heeft voor het Friese landschap? Zet kinderen bijvoorbeeld op het spoor van het Fries Landbouwmuseum. Zou dit museum een website hebben, kunnen we ze bellen, is het dichtbij/kunnen we langsgaan?
- Zijn er boerenbedrijven in de buurt die al lang bestaan? Zouden zij meer weten over hoe Friesland er vroeger uitzag? Zouden we die persoon/dat bedrijf kunnen interviewen? Wat zouden we dan willen weten?

(b) De geschiedenis van het eigen dorp/de eigen stad

- Waar zouden ze in het dorp/de stad veel weten over de geschiedenis? Zet kinderen bijvoorbeeld op het spoor van het gemeentehuis of het plaatselijke museum.
- Kennen we iemand die hier al heel lang woont? Misschien kan die meer vertellen over de geschiedenis. Hoe kunnen we dit het beste aanpakken? Wat zouden we van deze persoon willen horen?
- Hoe zouden we een kijkje in het verleden van het dorp/de stad kunnen nemen? Zouden er bijvoorbeeld foto's of verhalen te vinden zijn van/over vroeger? Waar zouden we dit kunnen vinden?

(c) *Het gebruik van de Friese taal vroeger (en nu)*

- Zijn er mensen die veel weten over de Friese taal? Zouden we die kunnen interviewen? Wat zouden we dan willen weten? Zet kinderen bijvoorbeeld op het spoor van de Afuk of de Fryske Akademie.

Gebruik de **bronnenlijst voor leerlingen**. Bied materialen aan die kunnen prikkelen en helpen.

Reflectie

- Kijk met de leerlingen terug op deze fase:
 - hoe ging het formuleren van de onderzoeksvraag?
 - Hebben jullie een goed plan gemaakt?
 - Hoe verliep de samenwerking in de groepjes? Heeft iedereen een duidelijke taak?
- Reflecteer zelf op deze fase van het project. Wat ging goed? Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Noteer je bevindingen in je logboek.

Besprek met de leerlingen alvast wat de volgende stap in het onderzoek zal zijn.

3

Uitvoeringsfase

Informatie verzamelen en verwerken.

Doel

De groepjes leerlingen gaan hun onderzoeksvraag beantwoorden door informatie te verzamelen en te verwerken.

Vorbereiding

- Bekijk de bronnen voor leerlingen: welk materiaal kun je klaarleggen die groepjes kunnen gebruiken tijdens de informatieverzameling?
- Stel zo nodig vast of er genoeg computers beschikbaar zijn.
- Bekijk eventueel didactische kaart 'IJsbrekers en Gangmakers', om de interactie in groepjes te stimuleren.
- Ga na welke hulpkaarten leerlingen eventueel kunnen gebruiken.

Uitvoering

- ➡ De uitvoeringsfase bestaat uit twee stappen.
- ➡ Leerlingen werken in hun onderzoeksgroep.
- ➡ Elk groepje verzamelt informatie.
- ➡ Leerlingen rapporteren tijdens klassikale momenten over hun voortgang.

Stap 1: informatie verzamelen

- De leerlingen gaan nu daadwerkelijk aan de slag. Ze gaan volgens hun plan op zoek naar informatie: ze winnen informatie in, lezen, interviewen, etc. en schrijven hun bevindingen op (bijvoorbeeld in een Frieslandschrift of op de computer).
- Monitor de voortgang in de groepjes tijdens het groepswerk, maar ook door deze voortgang regelmatig op klassikale momenten ter sprake te brengen. Leg tijdens deze terugkoppeling de nadruk op 'wat groepjes verzameld hebben' en vermijd dat groepjes al teveel bezig zijn met het eindproduct.

Extra aanwijzing – hulpniveau 1

Zijn er groepjes die moeite hebben met het verzamelen van informatie? Help hen op weg door in gesprek te gaan over de moeilijkheden die ze ervaren. Stel vragen als:

- Waar lopen jullie tegenaan?
- Hoe gaat het met het verdelen van de taken? Worden de onderzoeksvragen verdeeld? Wat wordt met de antwoorden gedaan?

Ontdek of er een groepsprobleem is of dat ze problemen hebben met het onderzoeken zelf. Kijk ook of er geschikte **Hulpkaarten** zijn.

Hulpniveau 2

Als groepjes moeite hebben informatie te verzamelen, kun je met ze bespreken (afhankelijk van hun plan van aanpak) hoe ze te werk kunnen gaan. Ga bijvoorbeeld in gesprek met leerlingen over het zoeken op internet (welke zoekwoorden gebruik je, welke informatie is betrouwbaar etc.), help ze met het opvragen van informatie (kunnen we een organisatie of iemand mailen om meer informatie etc.) of help ze met het voorbereiden van een interview (hoe begin je een interview, wat wil je weten, hoe reageer je etc.).
Stimuleer de leerlingen om verschillende bronnen te gebruiken voor hun onderzoek. ...

Een invulling voor de bovengenoemde mogelijke subthema's zou kunnen zijn (natuurlijk afhankelijk van de vragen waar leerlingen mee gekomen zijn in de voorafgaande fases):

(a) Het Friese landschap, vroeger (en nu)

Omdat het gaat om het landschap is het zinvol leerlingen te oriënteren op beeldmateriaal naast geschreven informatie. Dit kunnen ze bijvoorbeeld vinden in het fries fotoarchief of het fries filmarchief maar misschien ook wel in eigen kring, via de provincie, het gemeentehuis, het Fries museum etc. Dit geeft pas echt een beeld van hoe het vroeger was.

Je kunt leerlingen ook op het spoor zetten van het Fries landbouwmuseum. Als dit te ver weg is om langs te gaan dan kunnen ze vast ook bellen voor meer informatie (als de website al niet genoeg informatie biedt). Misschien heeft het museum een informatiepakket of wil er iemand van het museum naar school komen! Bespreek ook hier met de leerlingen wat hun doel is met het contact zoeken met het museum.

Daarnaast zou een groepje meer informatie kunnen verzamelen bij een boerenbedrijf. Bedenk met de leerlingen hoe ze dit aan kunnen pakken. Kunnen ze bellen/een afspraak maken? Wat willen ze dan vragen? Moeten we eerst zeker weten dat deze mensen ook veel weten over het landschap van vroeger?

(b) De geschiedenis van het eigen dorp/de eigen stad

Dit onderwerp leent zich er natuurlijk erg goed voor de wereld in te gaan om informatie te verzamelen. Op internet is er vast wel iets te vinden, maar de meeste informatie zullen leerlingen waarschijnlijk in het dorp/de stad zelf aantreffen. Laat leerlingen erop uit gaan naar bijvoorbeeld het gemeentehuis, het museum, de plaatselijke bibliotheek etc. Stimuleer de leerlingen wel na te denken over hoe ze dit gaan aanpakken, maken ze eerst een afspraak en wat willen ze precies te weten komen? Zet leerlingen ook op het spoor van bijvoorbeeld het fotoarchief en filmarchief: misschien is er wel beeldmateriaal over het dorp/de stad!

(c) Het gebruik van de Friese taal vroeger (en nu)

Via internet is er veel informatie te vinden zodra je zoekt op 'Friese taal'. Oriënteer leerlingen echter op het ontstaan hiervan om bij het thema van vroeger (en nu) te blijven.

Waarschijnlijk kunnen ze de meeste informatie hierover vinden bij instanties als de Afuk, de Fryske Akademy en de universiteit. Laat leerlingen bedenken hoe ze dit aan gaan pakken. Als ze niet genoeg informatie op de websites kunnen vinden, kunnen ze contact zoeken. Maar wat willen ze dan te weten komen/wat willen ze bereiken? Is het dichtbij genoeg om langs te gaan of kunnen ze bellen/mailen om meer informatie? Misschien is er wel een informatiepakket of kan er iemand langskomen op school.

Stap 2: informatie verwerken

- De groepjes verwerken alle verzamelde informatie. Zij praten samen over wat iedereen gevonden heeft en komen tot een antwoord op hun onderzoeksvraag.

Stimuleer kinderen om met elkaar in gesprek te gaan. De bedoeling is dat kinderen de informatie uit de verschillende bronnen (verzameld door verschillende groepsleden) bij elkaar kunnen brengen.

Vragen die de kinderen in hun eigen groepje kunnen bespreken, zijn:

- Wat is belangrijke informatie? Welke informatie is minder belangrijk? Waarom?
- Welke verbanden zien we tussen de informatie? Wat heeft het met elkaar te maken?
- Zien we overeenkomsten of verschillen in wat een ieder gevonden heeft?
- Hadden we deze uitkomsten verwacht? Zijn er rare of opvallende dingen?
- Wat is uiteindelijk het antwoord/ zijn de antwoorden op onze onderzoeksvraag?

Extra aanwijzing – hulpniveau 1 en 2

Zijn er groepjes die moeite hebben met het verwerken van de verzamelde informatie? Ga dan bij dat groepje zitten en help hen met het gesprek over de gevonden informatie. Start in elk geval met een korte ronde in het groepje: laat elk kind vertellen wat zijn of haar belangrijkste bevindingen zijn. Leg daarbij bijvoorbeeld de nadruk op de vraag: wat vond je het leukste/ meest opvallende? Laat de kinderen ook vragen stellen over wat ze gevonden hebben.

Gebruik eventueel de didactische kaarten Samenwerken of IJsbrekers en Gangmakers.

Reflectie

- Kijk met de leerlingen terug op deze fase:
 - hoe ging het verzamelen van informatie? Tegen welke (praktische) problemen liepen jullie aan?
 - zijn jullie tevreden over het bespreken van de informatie? Konden jullie een duidelijk antwoord geven op de onderzoeksvraag? Zo ja/ nee, hoe kwam dat?
 - heeft iedereen in het groepje een goede bijdrage geleverd?
- Reflecteer zelf op deze fase van het project. Wat ging goed? Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Noteer je bevindingen in je logboek.

[Bespreek met Vertel](#) de leerlingen alvast wat de volgende stap in het onderzoek zal zijn.

4

Presentatiefase

Presentatie van de onderzoeksresultaten.

Doel

De leerlingen denken eerst na over de vraag hoe zij hun onderzoek zo goed mogelijk kunnen presenteren. Vervolgens bereiden zij de presentatie voor. Het is belangrijk dat leerlingen hier genoeg tijd voor hebben. Op een vooraf gepland moment presenteren de groepjes hun resultaten aan elkaar of ook aan anderen.

Vorbereiding

- Reserveer voldoende tijd voor een goede voorbereiding. Zorg ook voldoende materialen om te knutselen et cetera.
- Plan het moment van presenteren. Bedenk ook (met de kinderen) of dat in de klas gebeurt, voor elkaar, of ook aan anderen, zoals leerlingen van andere klassen of ouders.
- Bekijk eventueel de didactische kaart 'IJsbrekers en Gangmakers', om de interactie in groepjes te stimuleren tijdens stap 1.
- Gebruik eventueel de didactische kaart 'Schrijftaken begeleiden'.
- Ga na welke hulpkaarten leerlingen eventueel kunnen gebruiken.

Uitvoering

- ➡ Deze fase bestaat uit twee stappen: (1) presentatie voorbereiden, (2) presentatie houden.
- ➡ Leerlingen bereiden in groepjes hun eigen presentatie voor, maar zijn ook betrokken bij de organisatie daarvan.

Stap 1: presentatie voorbereiden

Elk groepje bedenkt hoe ze verslag gaan doen van hun ontdekkingen.

Vragen die groepjes kunnen bespreken om tot een goede presentatievorm te komen, zijn:

- Wat willen we (onze klasgenoten) vooral laten zien/vertellen? Hoe zouden ze dit het beste onthouden? Wat trekt de meeste aandacht? Welke presentatievorm past daar dan het beste bij?
- Waar hebben we de meeste informatie vandaan gehaald? En welke presentatievorm past daar goed bij? Bijvoorbeeld: is er een filmpje of een website dan is een eigen webpagina, een wiki, een PowerPointpresentatie of een Prezi bijvoorbeeld logisch.
- Waar zijn we samen goed in? Tekenen, schrijven, toneelspelen, ...?

Als elk groepje een keuze heeft gemaakt, gaan de leerlingen samen bezig met het eindproduct. Hiervoor zijn mogelijk twee bijeenkomsten nodig.

In een klassikale vergadering wordt geïnventariseerd wat de plannen zijn en worden eventueel voorbereidingen getroffen voor het klassikale moment van presentatie. (Denk aan: aanpassingen in het lokaal of het versturen van uitnodigingen).

Extra aanwijzing - hulpniveau 1

Stimuleer de kinderen met elkaar in gesprek te gaan over hun uitkomsten en over passende en vooral ook creatieve manieren van presenteren. Binnen het thema Friesland vroeger (en nu) zou je kunnen denken aan:

- een toneelstuk
- een 'historische krant'
- een polygoonjournaal
- een informatieboek, een prentenboek of een stripboek
- een reportage (video)
- een hoorspel
- een dagboek
- een briefwisseling
- een tentoonstelling
- een schilderij (tweeluid of drieluid)
- een historische stadswandeling
- een webpagina/ website, een wiki of een online bladertijdschrift .

Kijk ook of er geschikte **Hulpkaarten** zijn.

Hulpniveau 2

Voor de eerder genoemde subthema's zou je leerlingen kunnen oriënteren op wat er bij hun subthema/ontdekkingen past. Voor de specifieke thema's genoemd bij de planningsfase zou je bijvoorbeeld kunnen denken aan:

(a) Het Friese landschap, vroeger (en nu)

Waarschijnlijk zijn leerlingen meer te weten gekomen over hoe het Friese landschap er vroeger uit zag. Ze hebben misschien inzicht in wat er is veranderd, op grotere schaal of op kleine schaal rond het eigen dorp. Hoe kun je de resultaten het beste presenteren? Denk bijvoorbeeld aan een (historische) landkaart, een tentoonstelling of een (online) tijdschrift of informatieboekje. Misschien is het mogelijk een maquette te maken waarmee de leerlingen laten zien hoe het vroeger was. In een toelichting kan de belangrijkste informatie worden verwerkt. Zou je de resultaten dan bijvoorbeeld op een landkaart of wereldbol kunnen presenteren zodat de verschillen echt zichtbaar worden? Ook een webpagina of wiki voor leeftijdgenoten behoort tot de mogelijkheden.

(b) De geschiedenis van het eigen dorp/de eigen stad

Afhankelijk van het type informatie wat de leerlingen op het spoor zijn gekomen, kunnen ze nadenken over een presentatievorm. Weten ze veel over de inrichting van het dorp dan kunnen ze ook denken aan een maquette. Weten ze veel over de loop van de geschiedenis van het dorp, dan is een tijdlijn misschien een hulpmiddel om dingen weer te geven. Of hebben ze veel foto- en videomateriaal gevonden waarmee ze een film of nieuwsitem kunnen maken? Hebben de leerlingen juist veel verhalen en geschreven tekst over het

dorp/de stad gevonden dan kan natuurlijk ook aan allerhande schriftelijke presentatiemiddelen worden gedacht.

(c) Het gebruik van de Friese taal vroeger (en nu)

Als de leerlingen iemand hebben gevonden die veel weet over de geschiedenis van de Friese taal, dan zou hij geïnterviewd kunnen worden. Dat kan ter plekke, of via een videoreportage. De kinderen maken dan een nieuwsitem. Natuurlijk lenen ook schriftelijke producten zich goed voor dit onderwerp: een krant of boek met verschillende teksten.

Stap 2: presentatie houden

Leerlingen presenteren hun onderzoek aan elkaar en/of aan anderen (bijvoorbeeld medeleerlingen van school of ouders).

Als leerkracht ben je met name betrokken als geïnteresseerde toehoorder/luisteraar/kijker.

Stel zelf geïnteresseerde vragen tijdens/na afloop van de presentaties en stimuleer medeleerlingen hetzelfde te doen. Vragen die je zou kunnen stellen zijn:

- Hadden jullie deze resultaten ook verwacht toen jullie begonnen aan het project?
- Wat is nu het allerbelangrijkste wat ik moet onthouden van jullie presentatie?
- Hoe zijn jullie aan de informatie gekomen?
- Wat hadden jullie nog meer te weten willen komen, maar is niet gelukt?

Medeleerlingen zouden gestimuleerd kunnen worden door ze aan te moedigen met bijvoorbeeld:

- Is alles duidelijk geworden door deze presentatie?
- Wat hadden jullie nog meer willen weten, misschien kunnen de presentatoren hier nog meer over vertellen?
- Wat vinden jullie van de resultaten? Hadden jullie dit verwacht? Wat is er nieuw voor je?

Tijdens de evaluatiefase is er meer ruimte voor reflectie op het proces.

Reflectie

- Kijk met de leerlingen terug op deze fase:
 - konden jullie het makkelijk eens worden over een presentatievorm? Waarom hebben jullie voor deze vorm gekozen?
 - ging de voorbereiding van de presentatie goed? Waarom wel/ niet?
 - hoe verliep de presentatie? Zijn jullie tevreden? Waarom wel/ niet?
 - Zijn jullie tevreden over de reactie van anderen op jullie presentatie?
 - Heb je goede/ leuke ideeën op gedaan door de presentaties van anderen?
 - wat vonden jullie heel leuk en/of verrassend?
- Reflecteer zelf op deze fase van het project. Wat ging goed in de oriëntatie? Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Noteer je bevindingen in je logboek.

Bespreek met de leerlingen alvast wat de volgende, afsluitende stap in het onderzoek zal zijn.

5 Evaluatiefase

Terugblik op het onderzoeksproject en ideeën voor kennisdeling.

Doel

Je kijkt samen met de leerlingen terug op het project. Daarnaast bedenken jullie voor wie de resultaten nog meer interessant kunnen zijn. Met wie kunnen we ons onderzoek delen?

Vorbereiding

- Stel een moment van evalueren vast relatief kort na de presentaties zodat alles nog vers in het geheugen ligt.
- Denk na over een werkvorm om de presentaties op een goede manier te evalueren.
- Loop voor jezelf de verschillende groepen eens bij langs en denk alvast na over eventuele maatschappelijke relevantie. Bedenk of organiseer eventueel een (fictief) verzoek van een persoon/instantie die meer te weten wil komen over de uitkomsten van de groepjes.

Uitvoering

- Klassikale activiteit waarbinnen de projecten worden geëvalueerd
- Klassikale activiteit waarbij wordt gekeken wat er gedaan kan worden met de uitkomsten.

Praat met de leerlingen over het project: het verloop en de uitkomsten. Noteer ten aanzien van het proces/ de uitvoering samen eventueel tips voor de uitvoering van een volgend project.

Probeer de leerlingen te laten verwoorden wat hun uitkomsten hebben opgeleverd; voor henzelf en voor de klas, maar ook binnen een breder kader. Stel vragen als:

- Voor wie zijn onze ontdekkingen interessant?
- Willen we nog verder met dit thema? Zo ja, hoe dan?

Specifiekere plannen rond het thema Friesland vroeger (en nu) zouden op gang gebracht kunnen worden door vragen te stellen als:

- Zou het museum in de buurt alles al weten wat wij hebben ontdekt?
- Hebben we dingen ontdekt die iedereen zou moeten weten? Zo ja, hoe kunnen we dit dan bekend maken?

Ook zou je als leerkracht een (fictief) verzoek van een persoon/instantie bij de leerlingen kunnen neerleggen zoals:

- Het museum wil meer weten over
- Het museum wil graag een videopresentatie over een onderwerp: kunnen jullie die maken?
- Het museum belt voor suggesties voor een nieuwe tentoonstelling.

Bepaal samen hoe je de uitkomsten verder wilt en kunt verspreiden.

Reflectie op het proces

- Laat de leerlingen nadenken over wat ze tijdens de volgende projectperiode anders zouden aanpakken. Maak hier eventueel notities van die bij de start van een volgend project weer gebruikt kunnen worden.
- Reflecteer zelf na afloop op het project als geheel. Wat ging goed? Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Noteer je bevindingen in je eigen logboek.